

UDK: 341.231.14(4-672EU:510)
Biblid: 0025-8555, 73(2021)
Vol. LXXIII, br. 1, str. 58–86

Originalan naučni rad
Primljen 16. februara 2021.
Odobren 8. marta 2021.
DOI: <https://doi.org/10.2298/MEDJP2101058T>

Politika ljudskih prava Evropske unije i kineski suverenizam: slučaj Sindžanga

Dragan TRAILOVIĆ¹

Apstrakt: Rad istražuje pristup Evropske unije pitanjima ljudskih prava u Kini kroz procese bilateralnog i multilateralnog dijaloga o ljudskim pravima između Unije i njenih država članica i Kine, i to na studiji slučaja Ujgurske autonomne regije Sindžang. Autor sagledava i odgovor Kine na normativne i političke aktivnosti EU, njenih institucija i pojedinačnih država članica u okviru politike ljudskih prava, generalno uzev, ali i u odnosu na slučaj Sindžanga. Analiza obuhvata diskurs i delovanje Kine, kako u okviru formalizovanog dijaloga o ljudskim pravima sa Unijom, tako i na nivou sistema Ujedinjenih nacija, ali i u okviru bilateralnih odnosa sa državama članicama Unije. Autor ispituje da li se i kako karakteristike opšteg pristupa EU zaštiti ljudskih prava na globalnom planu reflektuju u slučaju Sindžanga, posebno kada je reč o diferencijaciji država članica u pogledu njihovog pristupa ljudskim pravima u Kini, a koja je uslovljena raskorakom između njihovih političkih vrednosti, normativnih interesa i ideacionih faktora, sa jedne strane, i materijalnih faktora i ekonomskih interesa sa druge. Analiza obuhvata bitne odlike različitog pogleda Evropske unije i Kine na samu ulogu njihovog dijaloga o ljudskim pravima, kao i njihova različita shvatanja koncepta ljudskih prava. Zaključak je da se karakteristike opšteg pristupa Unije ljudskim pravima u Kini, kao i različite percepcije pitanja ljudskih prava Kine i EU, na isti način manifestuju i u slučaju Sindžanga.

Ključne reči: ljudska prava, prava etničkih manjina, Evropska unija, Kina, Sindžang, Ujguri.

¹ Autor je naučni saradnik u Institutu za političke studije, Beograd.

E-pošta: dragan.trailovic@ips.ac.rs

Rad je nastao u okviru naučnoistraživačke delatnosti Instituta za političke studije koju finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

Uvod

Rastuće interesovanje šire međunarodne zajednice, pa i same Evropske unije (EU), tada Evropskih zajednica (EZ), za pitanja ljudskih prava u Kini započelo je intenzivno 1989. godine nakon dešavanja na trgu Tjenanmen. Pre toga, odnosi između Evropske unije i Kine bili su više usredsređeni na ekonomska i trgovinska pitanja, dok su se pitanja ljudskih prava otvarala veoma retko ili gotovo da nisu bila ni pokretana (Shen 2013, 166–168; Baker 2002, 47–48). Od tada ovi problemi postaju jedna od najvažnijih tema u odnosima između Evropske unije i Kine, kao i jedna od najčešćih tačaka sporenja (Geeraerts 2016).

Pristup Evropske unije pitanjima ljudskih prava u Kini menjao se tokom vremena. On je najpre podrazumevao otvorene kritike i pokušaje donošenja rezolucije o lošoj situaciji u oblasti ljudskih prava u zemlji u okviru sistema Ujedinjenih nacija (UN), a čija je karakteristika na početku bila jedinstveno nastupanje država članica. Nakon bezuspešnih pokušaja donošenja rezolucije u telima UN, između ostalog i zbog toga što je jedinstvo među državama EU po ovom pitanju slabilo, na predlog Kine pokrenut je redovni i formalizovani dijalog o ljudskim pravima 1995. godine. Dijalog se od 1997. godine u većini slučajeva redovno održava, da bi poslednji krug, trideset i sedmi za redom, bio održan 2019. godine, sa najavama da se nastavlja dalje. Sam dijalog, kao i ranije delovanje država Evropske unije pri UN, takođe nije bez problema, kako onih vezanih za nejedinstvo unutar same Unije, tako i onih nastalih usled različitih vrednosnih i političkih stavova dveju strana. Pored gore pomenutog formalnog dijaloga EU–Kina o ljudskim pravima, Evropska unija razmatra pitanja ljudskih prava u Kini i dalje na nivou UN, ali i na nivou pojedinačnih država članica u okviru njihove bilateralne saradnje sa Kinom.

Kineski odgovor i aktivnosti kada su u pitanju ljudska prava takođe su se vremenom menjali. U početku, Kina je zauzimala „odbrambeni” stav pozivajući se na poštovanje principa nemešanja u unutrašnje stvari država, te poštovanja suvereniteta i teritorijalnog integriteta, da bi vremenom od defanzivnog pristupa prešla na proaktivnu ulogu putem sve glasnijeg zalaganja za navedene principe na međunarodnom nivou (Zhang and Buzan 2020, 169–170). Pored toga što sada aktivno podnosi predloge rezolucija u okviru Saveta za ljudska prava UN, u koje nastoji da ugradi pomenute principe, Kina širi dijalog o ljudskim pravima, pored onog koji već postoji sa Evropskom unijom, i na grupu zemalja u razvoju preko Foruma za ljudska prava jug-jug, okupljajući oko sebe države istomišljenike, posebno u okviru sistema Ujedinjenih nacija (Chen 2019, 1218).

U akademskoj i stručnoj literaturi kao glavni činioци koji od samog početka određuju karakter dijaloga Evropske unije o ljudskim pravima sa Kinom, pa i sam

opšti pristup Unije pitanjima ljudskih prava u njoj, navode se: 1) razlike u shvatanju same uloge dijaloga o ljudskim pravima dveju strana; 2) razlike dveju strana u shvatanju suštine koncepta ljudskih prava, koje su u osnovi vrednosne i ideacione prirode i 3) česti nedostatak jedinstvenog pristupa Evropske unije ljudskim pravima u Kini, koji je uslovljen diskrepancijom između normativnih i materijalnih interesa država članica (Wang 2021; Taylor 2020; Renouard 2020; Rühlig, Jerdén, et al. 2018; Forsby 2018; Maull 2017; Geeraerts 2016; Kinzelbach 2015; Smith 2015; Shen 2013; Kinzelbach and Thelle 2011; Men 2011; Freeman and Geeraerts 2011; Baker 2002).

Poslednjih nekoliko godina, pored pitanja političkih, građanskih, kulturnih i socijalnih prava, EU u dijalogu sa Kinom ponovo aktuelizuje i pitanja tretmana manjinskih etničkih grupa i verskih zajednica. U prošlosti pažnja Evropske unije i pojedinih država članica bila je usredsređena uglavnom na Tibet, a pitanja prava i tretmana drugih etničkih manjina otvarana su sporadično i najčešće u vezi sa određenim incidentom koji je uključivao etničko nasilje, kao što su to bili nemiri koji su se dogodili u Sindangu tokom 2009. i 2013. godine. Nakon brojnih izveštaja u medijima i izveštaja međunarodnih nevladinih organizacija za ljudska prava da kineske vlasti u zapadnoj autonomnoj regiji Sindangu drže u pritvoru u tzv. kampovima za reedukaciju više od milion pripadnika muslimanskih manjinskih grupa, uglavnom Ujgura, interes međunarodne zajednice i Evropske unije za ovo pitanje je obnovljen. Izveštaji o mogućoj pojačanoj represiji u Sindangu podstakli su brojne, neformalne i formalne reakcije različitih aktera međunarodnih odnosa najčešće u formi izražavanja zabrinutosti zbog potencijalnog ugrožavanja ljudskih prava Ujgura (Chestnut Greitens, Lee and Yazici 2019/2020, 9–10). Takođe, nije izostala ni reakcija država koje podržavaju aktivnosti kineskih vlasti u Sindangu, kao ni reagovanje same Kine, koja je ovo pitanje stavila u kontekst njene borbe sa verskim ekstremizmom, terorizmom i separatizmom i odredila ga isključivo kao njeno unutrašnje pitanje.

Polazeći od svega pomenutog postavlja se pitanje da li se i kako uočene karakteristike opšteg pristupa Unije pitanjima ljudskih prava u Kini i kineskog odgovora na to uočavaju i u individualnom slučaju njihovog pristupa dešavanjima u Sindangu. U radu argumentujemo da se navedene razlike, problemi i nedostaci koji se detektuju u literaturi u opštem pristupu Evropske unije ljudskim pravima u Kini, manifestuju i u slučaju Sindanga, a u vezi sa tretmanom muslimanske manjine u ovoj regiji. Razlike se ispoljavaju kako na nivou različitog vrednosnog i političkog pogleda Unije i Kine na dešavanja u ovoj regiji, koje se očituju u njihovim normativnim i političkim aktivnostima, te u njihovom različitom diskursu, tako i na nivou različitog reagovanja pojedinačnih članica EU na ova pitanja, a koga takođe često karakteriše odsustvo jedinstvenog i zajedničkog odgovora.

Polazeći od toga, cilj rada je da opiše pomenute razlike, njihove uzroke, kao i načine na koje one uslovljavaju divergentne pristupe pojedinih država članica pitanjima ljudskih prava u Kini, onemogućavajući konsenzus i narušavajući jedinstvo u okviru Unije služeći se konkretnim slučajem Ujgurske autonomne regije Sindang. Takođe, ovaj primer služiće i za pregled diskursa, odgovora i načina na koje Narodna Republika Kina reaguje na pristupe zemalja Evropske unije ovom pitanju i koje predstavljaju ratio na kome ona temelji i zastupa svoje pozicije. Rad je s toga podeljen na tri dela. Prvi deo rada posvećen je različitim pogledima Evropske unije i Kine na dijalog o ljudskim pravima i na njihova različita tumačenja koncepta ljudskih prava, a drugi (ne)jedinственom pristupu Unije ljudskim pravima u Kini. Treća celina rada bavi se refleksijom generalnog pristupa i politike Unije o ljudskim pravima u Kini na konkretan slučaj Ujgurske autonomne regije Sindang, kao i kineskim odgovorom.

Dijalog Evropske unije i Narodne Republike Kine o ljudskim pravima: različiti pristupi

Interesovanje šire međunarodne zajednice za stanje ljudskih prava u Kini, od država i međunarodnih vladinih organizacija, do nevladinih organizacija za ljudska prava i pojedinaca, započinje intenzivno 1989. godine nakon događaja na trgu Tjenanmen, kada su kineske vlasti uz upotrebu sile ugušile prodemokratske proteste. Na protestima koji su se tada dogodili u Kini demonstranti, posebno studenti, isticali su, pored ostalih problema u vezi sa lošim i nejednakim ekonomskim položajem ljudi i korupcijom, i zahteve za demokratijom i većim građanskim slobodama. U Pekingu su u istom periodu demonstrirali i štrajkovali glađu i studenti pripadnici etničkih i religijskih manjina u Kini, posebno Ujguri i Hui. Njihovi zahtevi su, između ostalih, bili i poštovanje ustava NR Kine u pogledu verskih sloboda. Istovremeno, protesti se održavaju i u drugim delovima Kine nastanjenim muslimanskom manjinom, u Sindangu i provincijama u kojima žive Hui muslimani. Velike i brojne demonstracije sa zahtevima za demokratijom, poštovanjem ljudskih prava, pa čak i zahtevima za nezavisnošću, odvijaju se i u Unutrašnjoj Mongoliji, a od 1987. do 1989. godine izbijaju neredi i u autonomnoj regiji Tibet (Траиловић 2019, 205). Od tada se Kina suočava sa brojnim osudama stanja ljudskih prava koje dolaze sa međunarodnog nivoa, i koje nisu bile samo u vezi sa dešavanjima iz juna 1989. godine u pogledu poštovanja građanskih i političkih prava, već i u odnosu na tretman etničkih i verskih manjina.

Evropska zajednica se pridružila kritikama stanju ljudskih prava u Kini i nastojala je da se ona što više, zajedno sa drugim državama, kako Evrope, tako i sa Sjedinjenim Američkim Državama, razmatraju na međunarodnom nivou, odnosno u okviru sistema UN, posebno pri tadašnjoj Komisiji za ljudska prava UN. Osnovna aktivnost u tom pogledu bila je kosponsorisanje nacrtu rezolucija u okviru UN koje bi kritikovale stanje ljudskih prava u Kini. Sa druge strane, Kina je ovakve osude definisala kao nelegitimne zbog toga što po njenom viđenju one predstavljaju mešanje u unutrašnje poslove nezavisne države, te stoga i kršenje principa suverenosti (Chen and Hsu 2020, 3). Kina je raznim proceduralnim načinima, uglavnom pokretanjem takozvanog *no action motion* pokušavala da blokira aktivnosti na podnošenju nacrtu rezolucija, u čemu je i imala uspeha (Kinzelbach 2015, 26).

Nakon nekoliko neuspešnih pokušaja da se pri Komisiji za ljudska prava UN usvoji rezolucija o stanju ljudskih prava u Kini, Evropska unija razvila je novi pristup koji je zasnovan na neposrednom dijalogu sa Kinom, iako se učešća u forumima o stanju ljudskih prava u Kini na međunarodnom nivou, pa ni u okviru UN, ne napuštaju. Tako su se vremenom iskristalisala tri glavna okvira za interakciju između Evropske unije i Kine po pitanju ljudskih prava: Dijalog o ljudskim pravima EU–Kina u formalizovanom obliku, UN (Savet za ljudska prava) i bilateralni odnosi pojedinačnih država članica sa Kinom.

Dijalog o ljudskim pravima između Evropske unije i Kine započeo je 1995. godine, da bi regularno počeo da se održava od 1997. godine, a odvija se na diplomatskom nivou kroz ekspertske seminare, te putem projekata tehničke saradnje (Kinzelbach and Thelle 2011, 60–61). Od 1997. godine Dijalog se održava dva puta godišnje, a detalji diskusija su poverljivi.² Od samog početka, Dijalog je opterećen brojnim problemima, koji ga u manjoj ili većoj meri prate i danas, a sami seminari u okviru njega nisu završavali zajedničkim preporukama, već su bili ograničeni samo na usvajanje uopštenih saopštenja (Kinzelbach and Thelle 2011, 67–73). Ovi problemi su se sastojali u različitim viđenjima same uloge dijaloga, različitim obrazloženjima razloga za učestvovanje, različitim vrednosnim pogledima na suštinu ljudskih prava, insistiranjem na različitim temama, neslaganjima oko učesnika dijaloga i drugim. Problemi su se posebno javljali na nivou ekspertskih seminara u čiji rad je EU nastojala da uključi i nevladine organizacije, što je stalno nailazilo na negodovanje Kine. Evropska unija je na dijalog gledala kao na sredstvo da se utiče na stanje ljudskih prava u Kini, dok je on Kinu bio razgovor o stanju

² Praksa je kasnije na zahtev Kine napuštena, pa se sastanci održavaju jednom godišnje (Forsby 2018).

ljudskih prava svake strane uzajamno kroz princip „obostrane koristi i saradnje“ (Kinzelbach and Thelle 2011, 79).

Prema pojedinim autorima upravo je pristup Evropske unije koji na Kinu u ovoj oblasti gleda kao na neravnopravnog partnera, koji bi trebalo da sprovodi savete o primeni standarda ljudskih prava normativno i moralno nadmoćnijeg međunarodnog aktera antagonizovao Kinu i opstruirao napredak u dijalogu (Taylor 2020, 9–10, 12). Sam dijalog je zapravo pokrenut na predlog Kine, čija je strategija imala za cilj da se pitanja razmatranja ljudskih prava sa Evropskom unijom izmeste sa nivoa UN na direktan i poverljiv dijalog dveju strana, čime bi se EU odvrtila od pokušaja usvajanja rezolucije u Komisiji za ljudska prava pri UN i ublažile kritike na stanje ljudskih prava u Kini (Baker 2002, 58). Kineski pristup dijalogu o ljudskim pravima karakteriše stanovište da Kina ne prihvata ponašanje druge strane kao „instruktora za ljudska prava“ i suprotstavlja se „dvostrukim standardima“ (*Xinhua* 2021). Suštinu kineske strategije u dijalogu čini njeno nastojanje da se jednako kao što se i Evropska unija bavi pitanjima ljudskih prava u Kini, isto tako i Kina bavi stanjem ljudskih prava u Evropi. Evropska unija je dijalog smatrala sredstvom da se Kina – pored pokušaja da utiče na promenu kineskog pristupa praksi ljudskih prava, što nije dalo značajne rezultate – uključi na ovaj način u okvire i norme međunarodnog režima ljudskih prava (Baker 2002, 46). Evropska unija je tokom dijaloga, najčešće na ekspertskim seminarima, isticala pitanja kao što su smrtna kazna, tortura, sloboda izjašnjavanja, prava na fer suđenje, prava žena i dece, prava osoba sa invaliditetom. Za razliku od toga, Kina je pokretala pitanja rasizma, diskriminacije, položaja etničkih manjina i pitanja izbeglica i azilanata u Evropskoj uniji (Shen 2013, 173). Dodatne razlike između učesnika u dijalogu stvaralo je i insistiranje Unije na individualnim slučajevima i pojedinačnim žrtvama kršenja ljudskih prava – političkih zatvorenika, demokratskih aktivista i boraca za ljudska prava – i na kršenju prava etničkih i verskih manjina, što je nailazilo na neslaganje kineskih učesnika u dijalogu (Taylor 2020, 7). Odgovor Kine podrazumevao je da se ovakvim pristupom posvećuje previše pažnje pojedincima ili pravima nekoliko miliona ljudi nasuprot stotine miliona njih (Smith 2015, 162). Kina je insistirala na tome da se prikažu uspesi u pogledu ostvarenih socijalnih prava velikog broja ljudi, jer se prevashodno na elementarnu egzistenciju gleda kao na osnovno ljudsko pravo. Kineski pogled na ljudska prava polazi od toga da se, u osnovi, prihvata princip univerzalnosti ljudskih prava, ali da on mora biti upotpunjen i udružen sa postojećim nacionalnim kontekstom (*Xinhua* 2021).

Iako je Evropska unija donekle i uspela u tome da se Kina uključi, kao i da prihvati i podržava međunarodni režim ljudskih prava, njihove različite političke vrednosti, normativni okviri i identiteti odražavaju se i na različite diskurse o ljudskim pravima i različite strategije za ostvarenje njihovih ciljeva na polju ljudskih

prava (Geeraerts 2016). Studije pokazuju da Kina u velikoj meri zapravo prihvata međunarodni normativni okvir koji reguliše pitanja ljudskih prava, ali često odbacuje mnoge njegove praktične ishode (Kinzelbach 2012, 331). Evropska unija je ta koja prioritet daje političkim i građanskim pravima, posebno individualnim ljudskim pravima, demokratiji i vladavini prava (Smith 2015, 160). Drugačije od toga, pojedini autori zapažaju da Kina ne samo da brani državocentrični model upravljanja ljudskim pravima, koji individualna ljudska prava i političke slobode podređuje državi, već i nastoji da ga aktivno promoviše na međunarodnom nivou (Zhang and Buzan 2020). Glavna odlika kineskog pogleda na koncept ljudskih prava, posebno devedesetih godina 20. veka, ali u određenoj meri i danas, jeste posmatranje pojedinih normi ljudskih prava kao pretnje društvenoj stabilnosti i jedinstvu, državnom integritetu i suverenitetu (Chen and Hsu 2020; Men 2011, 541). Na primer, mada kineske vlasti ističu značaj i doprinos nevladinih organizacija društvenom razvoju, kada je reč o onim međunarodnim i domaćim nevladinim organizacijama koje deluju u sferama osetljivih političkih pitanja za Kinu, poput ljudskih i manjinskih prava, obično se ističu moguće negativne strane njihovih aktivnosti – kao što su propagiranje stranih praksi i vrednosti koje ne odgovaraju nacionalnim uslovima i stoga mogu dovesti do socijalnih tenzija i nestabilnosti (Траиловић 2019, 155–156). Pojedini autori ističu da, za razliku od poimanja ljudskih prava na Zapadu, Kina osnovnim ljudskim pravima smatra nacionalni opstanak i ekonomski razvoj vođen državom (Chen and Hsu 2020, 3–5). Ne odbacujući zapadne koncepte ljudskih prava Kina insistira na njihovoj hijerarhiji i, za razliku od Evropske unije, prednost daje kolektivnim socio-ekonomskim pravima, ističući da su ljudska prava povezana sa ekonomskim razvojem, koji njima prethodi (Zhang and Buzan 2020, 179–180; Freeman and Geeraerts 2011, 5). Bele knjige o ljudskim pravima koje su usvojile zvanične kineske institucije prepoznaju univerzalni karakter ljudskih prava, ali navode da se ona ne mogu posmatrati odvojeno od lokalnih karakteristika, odnosno nacionalnih uslova, nacionalne kulture i državne suverenosti kojima ove univerzalne norme moraju biti prilagođene (videti SCIO 2019). Reč je, dakle, o konceptu „ljudskih prava sa kineskim karakteristikama” (Chen 2019, 1208–1214).

Pored formalnog dijaloga EU i Kine, pitanje poštovanja ljudskih prava u Kini pokreće se i na nivou UN, tačnije u okviru Saveta za ljudska prava. Uz predloge koji bi bili kritični u odnosu na Kinu, poslednjih godina se uočavaju promene u pravcu sve aktivnije uloge Kine u ovom telu sadržane u pokušajima da i sama u kosponsorstvu sa drugim državama podnosi nacрте rezolucija u vezi sa ljudskim pravima u koje ugrađuje one principe koje ona smatra bitnim za zaštitu ljudskih prava: održivi razvoj, stvaranje „zajednice zajedničke budućnosti čovečanstva”, oslanjanje na nacionalnu državu, suverenitet i teritorijalni integritet i druge (Piccone

2018; Chen 2019, 1200–1208). Kina se suočavala i sa neuspesima na ovom polju: npr. neusvajanje novog paragrafa koji je htela da doda rezoluciji o civilnom društvu, a kojim bi se istakla potreba da nevladine organizacije „poštuju suverenitet i teritorijalni integritet država” (Piccone 2018, 12). Različiti autori različito gledaju na ovu njenu pojačanu ulogu, a njihova zapažanja se kreću od onih da Kina prihvata i ne menja normativne osnove sistema ljudskih prava na međunarodnom nivou, do onih da ona zapravo nastoji da promeni međunarodni režim ljudskih prava na drugačijim principima, te da postaje stvaralac normi (Chen and Hsu 2020, 3–5; Brooks 2019; Kinzelbach 2012; Sceats and Breslin 2012). Prema pojedinim autorima, jačanje uloge Kine u UN se zapravo ogleda u upotrebi njene ekonomske moći u stvaranju novih političkih saveza, saveza država istomišljenika (Benner, et al. 2018, 15). Istorijski posmatrano, kineski pristup međunarodnom režimu ljudskih prava se kretao od strogog suprotstavljanja bilo kakvom mešanju sa međunarodnog nivoa u unutrašnje stvari pod izgovorom zaštite ljudskih prava, preko „oprezne saradnje” nakon pokretanja politike „reforme i otvaranja”, do novog antagonizma neposredno posle dešavanja na Tjenanmenu. Ubrzo se pristup Kine vraća u fazu saradnje, koja se ogleda u nastavku potpisivanja i ratifikovanja važnih međunarodnih ugovora iz oblasti zaštite ljudskih prava (Chen 2019, 1183–1189). Poslednjih godina, kineska strategija, posebno u okviru sistema UN, prema Tedu Pikoneu (Ted Piccone) podrazumeva zaustavljanje svake međunarodne kritike stanja ljudskih prava u Kini i proaktivno promovisanje izvornih kineskih tumačenja principa nacionalnog suvereniteta i nemešanja u unutrašnje stvari (Piccone 2018). Studije koje analiziraju kinesko postupanje u telima UN kao glavne taktike kojima se njeni predstavnici služe navode formalizam u cilju izbegavanja diskusije o konkretnom stanju ljudskih prava u praksi, zatim diskreditaciju predstavnika civilnog sektora, označavajući ga kao politički pristrasnog aktera, i organizovanje glasačkog bloka koga čine države koje podržavaju Kinu (Chen 2019; Sceats and Breslin 2012; Brooks 2019).

Od devedesetih godina 20. veka do danas evropske države intenziviraju i bilateralne odnose sa Kinom i po pitanju političkih vrednosti. Studije i analize pokazuju da se pristupi evropskih država ovom pitanju u bilateralnim i multilateralnim odnosima sa Kinom mogu podeliti na „glasne i aktivne” (Nemačka, Velika Britanija), „aktivne i diskretne” (Belgija, Danska, Francuska, Holandija), „pasivne” (Češka, Poljska, Portugalija, Rumunija, Španija, Letonija) i „pasivne i potencijalno kontraaktivne” (Grčka, Mađarska, Italija) (Rühlig, Jerdén, et al. 2018, 12–15). Kada je reč samo o ljudskim pravima na

(...) „nevoljne nosioce standarda” (Švedska), koji se osećaju moralno obaveznima da se bave kršenjima ljudskih prava od strane Kine; „suzdržane pragmatičare” (Danska), koji izbegavaju pažnju javnosti i prilagođavaju se

usponu Kine i „namerne opstrukcionista” (Mađarska), koji aktivno nastoje zaštititi Kinu od kritika (Forsby 2018, 5).

Uočava se da države Evropske unije osetljiva pitanja u odnosima sa Kinom, kao što su pitanja ljudskih prava, uglavnom intenzivnije zastupaju u okviru multilateralnih mehanizama i nadnacionalnih institucija Evropske unije, gde su glasnije kada istupaju zajedno, nego kada istupaju pojedinačno u okviru bilateralne saradnje sa Kinom (Forsby 2018, 3). U velikoj meri razlog za to je prioritizacija ekonomskih interesa u odnosu na vrednosti i pitanja ljudskih prava (Taylor 2020, 1), kao i reakcija Kine, koja kada se pokreću za nju osetljiva pitanja – Tibet, Tajvan, Hong Kong, Sinsang – odgovara smanjenjem ili zamrzavanjem ekonomskih aktivnosti i diplomatskih kanala, te oštrim izražavanjem nezadovoljstva protestnim notama. Kineska strategija se ogleda u upotrebi njene ekonomske moći u sprečavanju internacionalizacije pitanja ljudskih prava u njoj, zatim u vršenju diplomatskih pritisaka radi izručenja pripadnika etničkih manjina i disidenata u dijaspori, raspisivanju međunarodnih poternica, vršenju pritisaka na države da uskrate davanje azila političkim disidentima i onemogućavanju njihovog predstavljanja na međunarodnom nivou i dr. Na primer, Kina je 2008. godine otkazala samit sa Evropskom unijom zbog toga što je tadašnji predsednik Francuske najavio sastanak sa dalaj lamom (Shen 2013, 172). Praksa pokazuje da će države sa važnim ekonomskim i političkim vezama sa Kinom verovatnije biti manje glasnije u kritici stanja ljudskih prava u njoj i uzdržavati se od ozbiljnijih osuda takvog stanja, posebno u bilateralnim odnosima sa Kinom (Shen 2013).

(Ne)jedinstven pristup Evropske unije ljudskim pravima u Kini

Kritična tačka od koje Evropska unija i njene pojedinačne države članice u bilateralne i multilateralne odnose sa Kinom uključuju i pitanja ljudskih prava je gušenje protesta na trgu Tjenanmen. Evropska unija se vidi i definiše kao normativni akter koji u spoljnu politiku ugrađuje i vrednosti demokratije, ljudskih prava i vladavine prava i promoviše njihovo poštovanje u trećim zemljama (Вукасовић 2019, 14–15; Rühlig 2018, 91). Od sredine devedesetih godina 20. veka glavni pristup Unije pitanjima ljudskih prava u Kini postaje uključivanje Kine u okvire međunarodnog režima ljudskih prava putem „konstruktivnog angažovanja”, zasnovanom na dijalogu „bez prisile i kroz sveobuhvatno angažovanje” (Renouard 2020, 82; Shen 2013, 166). Pre toga, države članice Evropske unije smatrale su da se pitanja ljudskih prava u Kini moraju razmatrati i oštro kritikovati na međunarodnom nivou, a kao najpogodnije mesto za vršenje pritiska na Kinu

primarno je bio određen sistem UN (Shen 2013, 168). Kao i mnoge druge zemlje i međunarodne organizacije, tadašnja EZ je 1989. godine osudila odgovor kineskih vlasti na proteste u Pekingu, obustavila sve kontakte na najvišem nivou sa Kinom i uvela sankcije i embargo na trgovinu oružjem. Takođe, u narednim godinama ulažu se naponi da se u okviru Komisije za ljudska prava UN usvoji rezolucija koja bi kritikovala stanje ljudskih prava u Kini. Međutim, ovo jedinstvo EU i država članica u odnosu na Kinu, vrlo brzo počelo je da slabi, kako po pitanju donetih mera prema Kini u institucijama EU, tako i u okviru UN i predstavlja nešto što karakteriše odnos Unije prema ljudskim pravima u Kini i danas.

Veoma brzo je već načinjen izuzetak od zabrane kontakata na najvišem nivou zbog pregovora Velike Britanije oko Hong Konga, da bi 1990. godine, Evropski savet ublažio ograničenja u ministarskim kontaktima i kontaktima na visokom nivou, kao i u projektima saradnje sa Kinom (Baker 2002, 50). Takođe i na nivou sistema UN nije bilo uspeha da se usvoji predlog rezolucije, i zbog nejedinstva država članica EU. Pojedine države Unije odustale su od sponzorisanja rezolucije u UN i priklonile su se bilateralnom dijalogu sa Kinom kao i dijalogu EU–Kina formalizovanom 1997. godine. Kada je iste godine Holandija u svojstvu predsedavajućeg EU izradila nacrt rezolucije koja bi bila podneta UN, i koji je stavljen na interno razmatranje u okviru Evropske unije radi postizanja jedinstvene podrške, Francuska, Nemačka, Italija i Španija su se usprotivile nacrtu i odustale od sponzorisanja usvajanja rezolucije UN (Baker 2002, 55–56). Na podršku Holandije rezoluciji u okviru Komiteta za ljudska prava u Ženevi, a koja bi bila kritična prema stanju ljudskih prava u Kini, Kina je odgovorila odlaganjem posete holandske trgovačke misije Kini (Van der Putten 2015, 53). Kako navodi Katrin Kincelbah (Katrin Kinzelbach), pojedini evropski političari javno su iznosili da oni nisu ni planirali da se usredsrede na pitanja ljudskih prava u svom kontaktu sa kineskim vlastima; npr. francuski premijer Eduar Baladir (Édouard Balladur) je tokom posete Pekingu 1994. godine odbio da komentariše slučajeve dvojice istaknutih aktivista i boraca za demokratiju, koji su u tom trenutku bili uhapšeni (Kinzelbach 2015, 25–27). U periodu između 2003. i 2005. godine, EU se suočila i sa nastojanjima da se ukine embargo na prodaju oružja Kini na inicijativu francuskog predsednika Žaka Širaka (Jacques Chirac) i nemačkog kancelara Gerharda Šredera (Gerhard Schröder) (Mauil 2017, 59). Tokom vremena pojedine države članice Unije (Austrija, Danska, Finska, Holandija, Švedska) i dalje stoje na stanovištu da se pitanja ljudskih prava u Kini moraju kontinuirano pokretati. Ovo podrazumeva i to da se uprkos nejedinstvu koje karakteriše EU, nacrti rezolucija koje podnosi Kina pri Savetu za ljudska prava u UN, ne podržavaju ili se uzdržavaju od glasanja od strane članica, što pojedine i čine u praksi (Piccone 2018, 15).

I u novije vreme, uočava se nemogućnost Evropske unije da formira konsenzus oko kritika stanja ljudskih prava u Kini. Pojedine države članice primenjuju vlastiti

pristup ljudskim pravima u Kini, izvan normativnih okvira Unije, zasnovan na partikularnim interesima, kako u bilateralnim odnosima, tako i u okviru multilateralnih mehanizama. U 2016. i 2017. godini, Mađarska nije potpisala zajednička pisma kojim bi se istakla zabrinutost zbog navoda o lošem tretmanu građanskih aktivista i njihovih advokata branilaca u Kini, a 2018. godine mađarski ambasador bio je jedini iz EU koji nije potpisao izveštaj u kome se kritikuje kineska Inicijativa pojasa i puta (Di Donato 2020). Zajednička pisma iz 2016. i 2017. godine nisu potpisale ni Rumunija, Poljska, Španija kao ni druge države Unije (Rühlig, Jerdén, et al. 2018, 12–14). Slično se dogodilo i sa Grčkom, koja je sprečila EU da kritikuje Kinu zauzimajući u više navrata stav bitno različit od stava Unije.³ Grčka je blokirala konsenzus EU oko kritike stanja ljudskih prava u Kini, kada po prvi put Unija nije uspela dati izjavu o ozbiljnim kršenjima ljudskih prava u okviru Saveta za ljudska prava UN (Brooks 2019, 172; Rühlig 2018, 92).

Brojni autori ističu da razlike u materijalnim interesima i ekonomskim odnosima, istorijskim iskustvima i nasleđu i sociokulturnom kontaktu pojedinačnih država sa Kinom utiču i proizvode ovakvo nejedinstvo među članicama Unije (Rühlig, Jerdén, et al. 2018, 15–17; Maull 2017, 58; Shen 2013). U akademskoj i stručnoj literaturi ističe se da su pitanja ekonomske prirode i trgovinske saradnje sa Kinom, kao i geopolitički i geoekonomske faktori, često uticali na to da zajednički i jedinstven stav Unije o stanju ljudskih prava u Kini oslabi ili izostane, kako sredinom devedesetih, tako i tokom dvehiljaditih godina (Huotari, et al. 2015; 6,10; Shen 2013, 168). Bogatije države i „stare” demokratije glasnije su u zagovaranju ljudskih prava od ekonomski slabije razvijenijih država sa značajnijim kineskim investicijama i različitim istorijskim odnosima sa Kinom, kao što su zemlje centralne, istočne i južne Evrope (Rühlig, Jerdén, et al. 2018, 15–17). Kao primer mogu se navesti Portugalija, Grčka, Češka i Mađarska, te druge zemlje uključene u format saradnje sa Kinom „17+1”. Pored toga, do nejedinstva dolazi i zbog kineskih napora da ugroze koheziju u Uniji bilateralnim pritiskom na države članice, često povezanim sa ekonomskim podsticajima koji su za rezultat imali to da pojedine države promene stepen angažovanja i promocije ljudskih prava u Kini (Wang 2021, 82–83; Rühlig, Jerdén, et al. 2018).

U ovakvim okolnostima, Evropski parlament je, prema određenim pogledima, bio i ostao gotovo jedina institucija Unije, koja dosledno i glasno pokreće kritike stanja ljudskih prava u Kini, često sa oštrijom retorikom u odnosu na druge institucije Unije, kao i principijelnijim pristupom. (Rühlig 2018, 93; Shen 2013, 168).

³ Grčka je 2016. godine, uz saglasnost Mađarske i Hrvatske, blokirala zajedničku izjavu Unije nakon presude Međunarodnog arbitražnog suda o Južnokineskom moru, a koja bi podržala odluku suda koja nije bila u korist Kine (Le Corre 2018, 18).

Sinđang: etnički odnosi i stanje ljudskih prava

Nakon formiranja Narodne Republike Kine 1949. godine započeti su procesi na konsolidaciji vlasti na celoj njenoj teritoriji. Nova administrativna organizacija je obuhvatala i stvaranje autonomnih regija u kojima žive, često u većinskom broju, različite etničke grupe, a što je bio i osnov za davanje statusa autonomije. Od postojećih pet autonomnih regija u Kini, jedna je i Ujgurska autonomna regija Sinđang, locirana na njenom severozapadu. Sa približno jedanaest miliona pripadnika najbrojniju zvanično priznatu manjinsku etničku grupu u ovoj regiji čine Ujguri. Većinska Han etnička grupa u ukupnoj populaciji Sinđanga, koja broji oko dvadeset i pet miliona stanovnika na kraju 2018. godine, ima udeo od 41% (NBSC 2019). Ujguri su turkofona muslimanska manjinska etnička grupa u Kini, koja sebe smatra kulturno, etnički, lingvistički i verski bliskom narodima država Centralne Azije. Insistirajući na tome da su etničke razlike, kao i razlike u jeziku, veri i kulturi razlog zbog koga su Ujguri diskriminirani i imaju neravnopravni položaj u odnosu na većinsku naciju, kao i da kineska država sistematski onemogućava praktikovanje najvažnijih elemenata etničkog identiteta Ujgura i time krši njihova osnovna ljudska prava, ujgurske grupe i pojedinci – unutar Kine i u dijaspori – više decenija unazad ističu zahteve za većom i suštinskom autonomijom, pa i nezavisnošću i secesijom Sinđanga od Kine (Trailović 2018, 65–69). Kineski zvanični izvori ističu da je status autonomije dat upravo radi zaštite političkih, ekonomskih, socijalnih, kulturnih, jezičnih, verskih i drugih prava etničkih manjina koje kineska država zvanično priznaje i čije poštovanje je zagarantovano ustavom Kine. Bele knjige kineskih vlasti o Sinđangu i o ljudskim pravima navode da Kina štiti i garantuje prava svih zvanično priznatih etničkih manjina, omogućavajući im da koriste svoj jezik i pismo, da učestvuju u ekonomskom razvoju zemlje, da praktikuju svoju religiju, da se obrazuju na svom jeziku i da razvijaju i čuvaju kulturu i običaje (SCIO 2019, SCIO 2018a). Različiti pogledi dveju strana na položaj ujgurske manjine sporadično su doveli do izbijanja međuetničkih sukoba – od nenasilnih protesta i demonstracija do onih nasilnog karaktera sa ljudskim žrtvama na obe strane. Devedesetih godina 20. veka dolazi do eskalacije nasilja, da bi novi talas etničkih nemira zahvatio Sinđang, kako 2009. godine, tako i u periodu od 2013. do 2016. godine. Pojedine ujgurske grupe i organizacije priklonile su se upotrebi fizičkog nasilja radi postizanja proklamovanih političkih ciljeva, što su kineske vlasti stavile u kontekst terorizma, optužujući najčešće za to organizaciju Islamski pokret Istočnog Turkeстана (SCIO 2018b). Kineska država je smatrala da je osnovni razlog nezadovoljstva nerazvijenost regiona, tako da je dugi niz godina glavna strategija etničkih politika bila da se ulaganjima u ekonomski razvoj ova regija pacifikuje. Međutim, prema pojedinim gledištima, Hani kao većinska etnička grupa u Kini, nesrazmerno više u odnosu na

Ujgure, koji su diskriminirani, ostvaruju ekonomske koristi od privrednog razvoja regije iscrpljujući njene resurse (Maizland 2021). Pored toga, kineske vlasti zagovaraju i sprovode proces izgradnje kineske nacije, po kome jedinstvenu multietničku kinesku naciju čine sve etničke grupe zajedno, koje žive u harmoniji na njejoj teritoriji, a što etnički Ujguri često izjednačavaju sa asimilacijom.

Kako je Sindžang postajao strateški bitan i logistički centar kineske Inicijative „Pojas i put“, tako su se sve manje tolerisali faktori moguće destabilizacije regije, što je na kraju rezultiralo i pojačanom kontrolom centralnih vlasti u Sindžangu, posebno religijskih aktivnosti. Naročito od 2017. godine, prema brojnim izveštajima iz različitih izvora, navodno je kineska vlada započela sa privođenjem pripadnika ujgurske zajednice, posebno onih koji imaju kontakte sa ujgurskim organizacijama u dijaspori, i njihovim zadržavanjem u tzv. kampovima za reedukaciju ili internaciju, a što nailazi na oštru osudu dela međunarodne zajednice, označavajući to kršenjem temeljnih ljudskih prava pod izgovorom borbe protiv terorizma (Maizland 2021). Prema kineskim izvorima reč je o centrima koji su uspostavljeni sa ciljem rešavanja problema nedovoljnog poznavanja zvaničnog jezika Kine, nedostatka pravne pismenosti, radnih veština ali i problema verskog ekstremizma njihovih polaznika (MFA 2020a).

Pitanja ljudskih prava u Sindžangu: dijalog Evropske unije i Narodne Republike Kine

Pitanja mogućih kršenja ljudskih prava i represije nad etničkim i verskim manjinama u Sindžangu nailazila su tokom vremena na značajan odjek u Evropi, posebno među civilnim društvom, nevladinim organizacijama za ljudska prava, medijima i u javnom mnjenju generalno.⁴ Ova pitanja pokretana su i u okviru institucija EU, a najviše u okviru Evropskog parlamenta. Normativne i političke aktivnosti Unije u konkretnom slučaju takođe se odvijaju na tri nivoa: na nivou institucija Evropske unije i u okviru formalizovanog dijaloga EU – Kina o ljudskim pravima, na nivou sistema Ujedinjenih nacija i na nivou bilateralnog odnosa država članica sa Kinom.

⁴ Internacionalizaciji ujgurskog pitanja značajno su doprinele brojne organizacije ujgurskih disidenata u dijaspori, posebno u Turskoj, Nemačkoj i SAD, kroz umrežavanje i stvaranje transnacionalnih koalicija, kroz povezivanje sa raznim međunarodnim akterima, te putem lobiranja (Trailović 2019).

Kao i kada je reč o opštem pristupu Unije pitanjima ljudskih prava, i po pitanju ljudskih prava Ujgura u Kini, najčešće se kritičkim tonom oglašavao Evropski parlament. Kada se 1997. godine, u regiji dogodio još jedan talas nestabilnosti, Evropski parlament doneo je rezoluciju o „Istočnom Turkestanu” (Sinđang) izražavajući zabrinutost zbog etničkih nemira i osuđujući politiku kineskih vlasti, koja prema rezoluciji „diskriminiše Ujgure, njihovu kulturu i religiju” (Траиловић 2019, 150–151). Tada Evropski parlament još uvek koristi za ovu oblast i naziv Istočni Turkestan, onako kako to čine Ujguri, a ne samo UAR Sinđang, koji je zvanični naziv regije u Kini. Godinu dana ranije, Parlament je usvojio rezoluciju o Unutrašnjoj Mongoliji, još jednoj od autonomnih regija u Kini, gde se kritikuje stanje ljudskih prava Mongola, ali koja pominje i diskriminatorno postupanje nad stanovništvom „okupiranih” regija Tibeta i Sinđanga (Траиловић 2019, 151–153). Retorika Evropskog parlamenta u ovom periodu odražava tadašnji diskurs u Uniji i njen pristup pitanjima ljudskih prava u Kini koji je bio zasnovan na jakoj i neposrednoj kritici, a koji se vremenom, posebno nakon pokretanja neposrednog dijaloga sa Kinom, postepeno menja. Pitanja kršenja ljudskih prava u Sinđangu, i dalje pod nazivom Istočni Turkestan, pokrenuta su u Evropskom parlamentu i tokom 2001. godine. Isto tako, i 2011. godine usvaja se rezolucija o stanju i kulturnoj baštini u Kašgaru (UAR Xinjiang), u kojoj se ističe da kineske vlasti nastavljaju sa „represivnom etno-kulturnom politikom” u Sinđangu i u kojoj se od institucija Unije zahteva da deluju u pravcu zaštite ljudskih i kulturnih prava u ovoj kineskoj regiji (Траиловић 2019, 152). Takođe, 2018. godine pododbor Evropskog parlamenta za ljudska prava organizovao je razmenu mišljenja o stanju ljudskih prava u Kini, sa posebnim osvrtom na Sinđang, gde su, osim evropskih parlamentaraca i predstavnika nevladinih organizacija za ljudska prava, učestvovali i predstavnici ujgurskih organizacija u dijaspori. Ujgurske organizacije za ljudska prava u Evropi su, u saradnji sa drugim nevladinim organizacijama, bili i organizatori nekoliko konferencija u prostorijama Evropskog parlamenta, na kojima su govorili i evropski parlamentarci. Konferencije su imale za cilj upoznavanje evropske i međunarodne javnosti sa aktuelnim dešavanjima u Sinđangu, kao i pozivanje predstavnika Unije da podrže moguće uspostavljanje dijaloga između predstavnika Ujgura i kineskih vlasti (Траиловић 2019, 150–153).

Delovanje Evropskog parlamenta u pogledu kritike stanja ljudskih prava u Kini intenzivirano je tokom poslednje tri godine, kada su usvojene Rezolucija o masovnom proizvoljnom pritvaranju Ujgura i Kazaka u Ujgurskoj autonomnoj regiji Sinđang, Rezolucija o položaju Ujgura u Kini, te Rezolucija Evropskog parlamenta o prisilnom radu i položaju Ujgura u Ujgurskoj autonomnoj regiji Sinđangu (European Parliament 2019). Pored toga, na hitnoj raspravi u Evropskom parlamentu 2018. godine visoka predstavnica EU za spoljne poslove Federika Mogerini (Federica

Mogherini) ponovila je zahtev za uspostavljanjem misije za utvrđivanje činjenica na terenu u Sinđangu i pozvala države članice da razmotre zahteve Ujgura koji napuštaju Kinu kako bi im se pružila međunarodna zaštita (EEAS 2018). Poslednjim rezolucijama o Sinđangu Evropski parlament poziva Evropsku komisiju i države članice da ubrzaju obradu zahteva za azil Ujgura, da započnu dijalog sa državama u kojima postoji rizik od deportacije Ujgura u Kinu, te da se obustave ugovori o izručenju koje države imaju sa Kinom, a kako bi se sprečilo izručenje Ujgura (European Parliament 2020). Iako većina članova Parlamenta podržava rezolucije o Sinđangu prihvatajući navode o masovnom pritvaranju Ujgura i sistemskom kršenju njihovih osnovnih ljudskih prava, pojedini evroposlanci ističu da ovakvi navodi dolaze od američkih nevladinih organizacija i da su u službi geopolitičkih interesa SAD, kao i da se ljudska prava koriste kao sredstvo za kompromitaciju drugih država (European Parliament 2019).

Kao deo aktivnosti u vezi sa ljudskim pravima u Kini, Evropski parlament je 2019. godine dodelio godišnju nagradu Saharov za odbranu ljudskih prava i slobodu misli ujgurskom ekonomisti i aktivisti Ilhamu Tohtiju (Ilham Tohti), koji je na služenju zatvorske kazne u Kini. Kina Ilhama Tohtija smatra teroristom koji zagovara separatizam, zbog čega je i pravosnažno osuđen na doživotnu kaznu zatvora (MFA 2019a). Pored toga, kineske vlasti reagovala su i nakon usvajanja rezolucije Evropskog parlamenta u kojoj se poziva na uspostavljanje režima uvođenja ciljanih sankcija prema kineskim zvaničnicima u vezi sa kršenjem ljudskih prava u Sinđangu, optužujući Evropski parlament za licemerje (*24France* 2019).

Pored brojnih, ranije u radu navedenih referentnih tačaka Evropske unije za vođenje formalnog dijaloga o ljudskim pravima sa Kinom, nalaze se i pitanja kulturnih prava i religijskih sloboda u Sinđangu. U praksi, ovo podrazumeva i sastavljanje liste individualnih slučajeva ugrožavanja ljudskih prava u Kini, koju EU najčešće neformalno dostavlja drugoj strani pre početka runde dijaloga, a koja sadrži i slučajeve političkih disidenata, advokata i aktivista za ljudska prava ujgurskog porekla, poput Ilhama Tohtija (Kinzelbach 2015, 22–23). Unija je u okviru poslednje runde dijaloga 2019. godine otvorila i pitanja zaštite ljudskih prava pripadnika etničkih manjina i slobode veroispovesti u Sinđangu, te pitanje kampova za „patriotsku reedukaciju”; EU je u skladu sa tim tražila da se omogući pristup nezavisnim posmatračima ovoj regiji (EEAS 2019). Kao i do tada, kineska strana je insistirala na napretku koji je ostvarila u ekonomskim i socijalnim pravima, tražeći istovremeno od EU da sagleda situaciju s ljudskim pravima u Kini na pošten i objektivan način, te da saradnja EU i Kine na polju ljudskih prava treba da se odvija na osnovama jednakosti i uzajamnog poštovanja (MFA 2019b).

Evropska unija je pitanje tretmana etničkih manjina u Sinđangu ponovo pokrenula tokom virtuelnog samita sa Kinom 2020. godine kada je zatražila da se

odobri pristup nezavisnim posmatračima Sinđangu. Predsednik Kine je ovu inicijativu EU okarakterisao kao mešanje u unutrašnje stvari, čime je potvrdio kinesko stanovište da je pitanje Sinđanga strogo unutrašnje pitanje (Ridgwell 2020). Kineske vlasti tvrdnje o postojanju „kampova za reedukaciju” i „prisilnog rada” u Sinđangu odbacuju kao neistinite, navodeći da je reč o „centrima strukovnog obrazovanja i osposobljavanja”, koji su formirani u skladu sa zakonom, i koji kao praksa postoje i u drugim zemljama, a služe u borbi protiv terorizma i u svrhu su deradikalizacije, kao i da će Kina nastaviti da sprovodi mere za odlučnu odbranu svog suvereniteta, bezbednosti i razvojnih interesa (MFA 2020b). Kineski odgovor se sastoji u tome da se pomenuti centri strukovnog osposobljavanja ne razlikuju od sličnih programa resocijalizacije počinioca krivičnih dela, programa rehabilitacije pojedinaca koji su bili uključeni u terorizam ili aktivnosti povezane s terorizmom ili centara za deradikalizaciju u SAD (*Community Corrections Program*), Velikoj Britaniji (*Desistance and Disengagement Programme*) i Francuskoj (*Deradicalization Centers*). Zvanični kineski izvori navode da sve aktivnosti koje sprovode centralne i lokalne vlasti u Sinđangu slede načela ugrađena u niz međunarodnih dokumenata o borbi protiv terorizma, kao što je npr. Globalna strategija UN za borbu protiv terorizma (MFA 2020a).

Evropska komisija je u svom dokumentu *Strateški pregled EU–Kina (EU China Strategic Outlook)* od 2019. godine istakla da će delotvornost saradnje Unije i Kine u oblasti ljudskih prava biti pokazatelj kvaliteta bilateralnih odnosa dveju strana i posebno je izdvojila Sinđang, ističući pogoršanje stanja ljudskih prava u njemu (European Commission 2019, 2). Evropska unija i sama u pomenutom dokumentu uočava postojanje mogućeg nejedinstva u pristupu Kini i zato navodi da se bez suštinskog jedinstva, koje podrazumeva da se države pojedinačno, ali i subregionalni formati, kao što je format saradnje zemalja centralne i istočne Evrope sa Kinom „16+1” moraju starati o poštovanju normativa Evropske unije (European Commission 2019, 2). Pored toga, Evropska unija i Kina su krajem 2020. godine načelno dogovorile tekst o Sveobuhvatnom sporazumu o investicijama, što je prema nekim navodima pokazatelj da je Unija pristupila bližoj ekonomskoj saradnji sa Kinom, bez obzira na značajno pogoršanje stanja ljudskih prava u njoj, posebno kada je reč o Sinđangu i Hong Kongu, a što je potvrdio Evropski parlament rezolucijama o Sinđangu (Tiezzi 2021). Međutim, EU navodi da se ovim sporazumom Kina obavezala i da ratifikuje odgovarajuće međunarodne ugovore, koji izričito zabranjuju praksu prisilnog rada (European Commission 2020), a što je još jedna od kritika dela međunarodne zajednice u vezi sa Sinđangom. Kina na navode o prinudnom radu odgovara da je reč o dezinformaciji koja ima za cilj „demonizaciju Kine” i da ovi navodi izvorno potiču od Australijskog instituta za stratešku politiku (*Australian Strategic Policy Institute – ASPI*), koji finansira vlada SAD i koji zastupa njene interese

(MFA 2020a). EU je krajem 2020. godine usvojila i regulativni okvir za uspostavljanje režima restriktivnih mera protiv ozbiljnih kršenja i zloupotrebe ljudskih prava, koji joj omogućava da zamrzne imovinu, zabrani ulazak kao i interakciju sa kršiocima ljudskih prava, što pojedini analitičari sagledavaju u kontekstu mogućeg uvođenja ciljanih sankcija, između ostalog, i kineskim zvaničnicima u Sindangu, zbog ugnjetavanja Ujgura, kako su to učinile SAD (Chemali 2020).

Moguća sistemska i masovna kršenja ljudskih prava u Sindangu razmatrana su i na nivou sistema Ujedinjenih nacija. Tokom 2018. godine u Komitetu UN za uklanjanje rasne diskriminacije istaknuta je zabrinutost zbog sve većeg broja izveštaja za koje se tvrdi da su verodostojni i kredibilni, a u kojima se govori o masovnom arbitrarnom pritvaranju Ujgura i drugih muslimana (OHCHR 2018). Pažnju na ovaj problem skrenula je i visoka poverenica UN za ljudska prava zahtevajući da Kina omogući pristup nezavisnim posmatračima koji bi istražili ove navode (Nebehay 2018). Kineski izvori ističu da se ovakve tvrdnje zasnivaju na „sumnjivim studijama”, koje su sprovele ili „organizacije koje imaju podršku vlade SAD” ili pojedinci „krajnje desničarskog i ekstremističkog” usmerenja. Sredinom 2019. godine, grupa od 22 pretežno evropske države potpisala je pismo upućeno predsedniku Saveta za ljudska prava i Visokom predstavniku UN za ljudska prava u kome se kritikuje postupanje Kine prema ujgurskoj i drugim manjinama u Sindangu. Nasuprot tome, 37 zemalja potpisalo je pismo u kome se odaje priznanje „izuzetnim dostignućima” Kine u oblasti ljudskih prava i podržavaju aktivnosti kineske vlade na suzbijanju terorizma i deradikalizaciji formiranjem „centara za strukovno obrazovanje i osposobljavanje” (Maizland 2021), zastupajući diskurs koji Kina promovise pri UN. Kako pojedini analitičari navode, primetan je izostanak većine država centralne i istočne Evrope, od kojih je veliki broj i članica Unije, u potpisu pisma koje je kritično prema politikama Kine u Sindangu, kao što su Bugarska, Hrvatska, Češka, Mađarska, Poljska, Rumunija, Slovačka i Slovenija, navodeći da su od zemalja učesnica platforme, pre svega ekonomske, saradnje sa Kinom 17+1 samo baltičke zemlje potpisnice pisma (Putz 2019). Pored toga, uočljiv je bio i izostanak Italije, koja je nekoliko meseci pre toga potpisala memorandum o razumevanju sa Kinom o priključenju Inicijativi „Pojas i put” (Schiavenza 2020). Na sastanku Komiteta UN za eliminaciju rasne diskriminacije, održanom u oktobru 2019. godine, 23 države podnele su zajedničku izjavu o kršenju ljudskih prava u Sindangu, među kojima i članice EU, dok su izostali potpisi Grčke, Mađarske, Italije, Španije, Rumunije, Bugarske i drugih (USMUN 2019). Kao odgovor na to u ime 54 zemlje, izjavu o podršci kineskim politikama u Sindangu, posebno antiterorističkim merama i deradikalizaciji, podnela je Belorusija, a pored nje kao jedina evropska država, izjavu je potpisala i Srbija (Tiezzi 2019). Novu izjavu o situaciji u Sindangu i Hong Kongu u okviru sistema UN oktobra 2020. godine potpisalo je 35 zemalja,

kao i najveći broj članica Evropske unije, dok su izostali potpisi Grčke, Rumunije, Češke Republike i drugih (USMUN 2020).

Po pojedinim analizama, odsustvo pojedinih država članica Unije u potpisima pisama i izjava koje su kritične prema postupanju Kine u Sindangu, odražava podele među zemljama severne i zapadne i zemljama istočne i južne Evrope i pokazuje odsustvo jedinstvenog stava EU prema Kini, a koji je određen i stepenom političkih i ekonomskih veza sa Kinom i njenim investicijama (Jakučionis 2019).⁵ Odgovor kineskih zvaničnika u okviru sistema UN je da navodi o proizvoljnom pritvaranju, mučenju i prekomernoj upotrebi sile u Sindangu nisu u skladu sa činjenicama, ističući da su se u ovoj regiji oduvek jamčila u poštovala ljudska i manjinska prava svih etničkih grupa, kao i da je Kina u Sindangu žrtva terorizma, stoga je, kako bi osigurala bezbednost svih ljudi koji u njemu žive, preuzela mere na suzbijanju nasilnih terorističkih aktivnosti (OHCHR 2018). Slično kao i kada je reč o stavu Kine da se u okviru dijaloga sa EU isključuju nevladine organizacije za ljudska prava, ona ovakav stav ima i kada su u pitanju učešća nepoželjnih pojedinaca i organizacija iz nevladinog sektora u radu pojedinih tela, agencija, saveta i foruma pri Ujedinjenim nacijama. To se u praksi odrazilo i na aktiviste za ljudska prava Ujgura, posebno na aktuelnog predsednika Svetskog kongresa Ujgura, Dolkuna Ise (Dolkun Isa), kome je nekoliko puta uskraćeno prisustvo forumima u okviru UN, čak i u slučajevima kada je imao ranije dobijenu akreditaciju (Brooks 2019, 173–174).

Države članice Evropske unije pokreću pitanja ljudskih prava u Kini, pa samim tim i ljudskih prava ujgurske manjine, i u okviru svoje bilateralne saradnje sa Kinom. Na primer, Holandija redovno pokreće i pitanja ljudskih prava, te je u sklopu toga sa Kinom do 2018. godine imala jedanaest rundi bilateralnog dijaloga o ljudskim pravima, u okviru čega su pokretane i teme u vezi sa ljudskim pravima Ujgura (Corder 2020; Van der Putten 2015, 52). Bilateralni dijalog o ljudskim pravima sa Kinom ima i Nemačka. Šesnaesta runda dijaloga održana je 2020. godine na kojoj je Nemačka otvorila pitanja loše situacije vezane za ljudska prava Ujgura, njihovog pritvaranja, praćenja i progona. Prema rečima komesarke savezne vlade za ljudska prava Berbele Kofler (Bärbel Kofler), kineska delegacija nije pokazala spremnost da razgovara o pomenutim slučajevima (FFO 2020). U medijima, predstavnici Ministarstva spoljnih poslova Kine pozvali su Nemačku da poštuje osnovne činjenice u vezi sa ljudskim pravima u Kini i da se pridržava bazičnih normi međunarodnih odnosa, posebno načela neuplitanja u unutrašnje stvari drugih zemalja (CGTN

⁵ Kineski brodski konglomerat *COSCO*, ima većinski udeo u grčkoj luci Pirej; velike portugalske firme u strateškim sektorima su u delimičnom ili potpunom vlasništvu kineskih, uglavnom državnih, firmi; kineska kompanija Huawei u Mađarskoj pokriva skoro dve trećine ukupne potražnje za opremom za mobilnu telefoniju itd.

2020). Pored pomenutih, bilateralni dijalog o ljudskim pravima sa Kinom od evropskih država imaju Švedska, Velika Britanija i Norveška. Kako pojedine analize navode, Španija, na primer, jedna je od najpomirljivijim u Evropi u odnosu na politike kineskih vlasti prema Tajvanu, Tibetu i Sindžangu (Esteban 2015, 76). Slično je i sa Portugalijom koja se vidi kao prijateljska zemlja Kini, koja sa Kinom razvija dobru ekonomsku saradnju kroz Inicijativu „Pojas i put”, i koja prema kineskim analitičarima u odnosima sa njom nema naglasak na pitanjima u vezi sa ljudskim pravima, pa samim tim i sa Sindžangom (Baptista 2021). Grčka je 2017. godine, kada je onemogućila konsenzus oko zajedničke izjave EU koja bi kritikovala stanje ljudskih prava u Kini u okviru UN, ovakvu izjavu Unije okarakterisala kao „nekonstruktivnom kritikom Kine”, navodeći da selektivna osuda pojedinih država ne pomaže unapređenju ljudskih prava u njima, niti odnosa sa EU (Le Corre 2018, 18). Nemačka i Švedska su države koje su obustavile vraćanje svih etničkih Ujgura, Kazaka i drugih etničkih manjina u Kinu zbog rizika od proizvoljnog pritvaranja, mučenja ili drugih oblika zlostavljanja. Pored toga Švedska razmatra i dodeljivanje statusa izbeglica ujgurskim azilantima, dok Nemačka nakon slučaja ujgurskog azilanta koji je deportovan u Kinu i nakon toga nestao obustavila repatrijaciju Ujgura i preispituje sve odbijene zahteve za azil iz Sindžanga (Marques 2019). U 2018. godini pojavili su se izveštaji da kineske bezbednosne službe prete ujgurskim migrantima i u Belgiji (Hellendorf 2018, 26). Nemačke vlasti su još 2009. godine proterale kineske diplomate zbog aktivnosti na prikupljanju informacija o lokalnoj ujgurskoj zajednici u Nemačkoj, dok je iste godine i Švedska proterala kineskog diplomatu pod optužbom za špijunažu Ujgura u Švedskoj u korist države koja ne poštuje ljudska prava, kako se navodi u presudi njenih sudskih organa (Shichor 2013, 622–623).

Konačno, kada je Kina pozvala diplomatske predstavnike država članica Unije da posete Sindžang, one su odbile poziv kineskih vlasti, s obrazloženjem da poseta mora biti dobro i smisleno organizovana (Lo 2019). Međutim, u dva navrata pre toga, bilo je organizovanih poseta za inostrane diplomate Sindžangu, među kojima je bilo i predstavnika iz država članica Evropske unije, kao što su Mađarska i Grčka. Kineski mediji navode da su diplomatski predstavnici bili „impresionirani otvorenošću, inkluzivnošću, etničkim jedinstvom u Sindžangu, kao i dostignućima u poboljšanju egzistencije ljudi” (*China Daily* 2019). Ministarstvo spoljnih poslova Kine navodi da je u proteklih nekoliko godina više od hiljadu ljudi iz preko devedeset zemalja posetilo Sindžang, uključujući i zvaničnike UN, strane diplomate u Kini, novinare i pripadnike različitih verskih zajednica, te da su se tako mogli uveriti kako su aktivnosti kineske države u suzbijanju terorizma u Sindžangu u skladu sa principama UN o borbi protiv terorizma (MFA 2020a).

Zaključak

Evropska unija je Lisabonskim ugovorom, kao i prethodnim ugovorima, u sprovođenje svoje spoljne politike i delovanju na međunarodnoj sceni uključila vrednosti i principe kao što su promocija mira, demokratija, vladavina prava i univerzalnost i nedeljivost ljudskih prava i osnovnih sloboda. U skladu sa tim, i u svom odnosu i interakciji sa Kinom, ovi principi, među kojima su i pitanja ljudskih prava, od najvišeg su prioriteta. Strategija EU o Kini od 2016. godine i Strateški pregled Evropske komisije od 2019. godine ukazuju na to da promocija ljudskih prava i vladavine prava predstavljaju okosnicu angažovanja Unije u odnosima sa Kinom (European Commission 2019).

Praksa pokazuje da je postizanje konsenzusa i jedinstvenog pristupa Unije ovim pitanjima često teško dostižno, te da se podele među državama članicama ne retko mogu videti upravo u načinu na koji se one odnose prema pitanjima ljudskih prava u Kini. U osnovi ovog razmimoilaženja leži raskorak između proklamovanih normativnih principa koje bi trebalo promovisati i materijalnih i ekonomskih interesa država članica, a koji, sve većim geoekonomskim i geopolitičkim uticajem Kine na globalnom nivou, dobijaju na značaju. Rastom uticaja Kine u međunarodnim odnosima menjao se i odnos pojedinih država članica prema pitanjima ljudskih prava u njoj, i prema samoj Kini uopšteno gledano. To danas pokazuju primeri Češke, Mađarske, Grčke, Portugalije i drugih, zbog razvoja sve jačih ekonomskih i političkih veza sa Kinom.⁶ Istorijski posmatrano, posebno tokom devedesetih godina 20. veka, videlo se slično ponašanje i kod uticajnijih država Unije, na primer Francuske i Nemačke, koje tada napuštaju sponzorisanje rezolucija o kritici stanja ljudskih prava u Kini pri Ujedinjenim nacijama. Bar deklarativno zagovaranje poštovanja ljudskih prava i kritika kineskog pristupa, institucije Unije, posebno Evropski parlament, dosledno nastavljaju poslednjih godina, izdvajajući često Sindžang i prava Ujgura kao jedno od najkritičnijih problema. Ova pitanja pokreću se u okviru formalizovanog dijaloga Unije i Kine, u UN i u bilateralnim odnosima država članica sa Kinom.

Kina ima drugačiji narativ i pristup ljudskim pravima. U interakciji sa Evropskom unijom i njenim državama članicama Peking insistira na poštovanju principa neuplitanja u unutrašnje stvari drugih država, što po njoj predstavljaju pitanja

⁶ Na primer, promena je uočljiva u pristupu Kini u Češkoj Republici od vremena Vaclava Havela (Václav Havel) do Miloša Zemana (Miloš Zeman), ili u Mađarskoj u promeni politike Viktora Orbana (Viktor Orbán) od zvaničnog prijema dalaj lame 2000. godine do uspostavljanja zvanične saradnje između Fidesa i KP Kine (Rühlig, Jerdén, et al. 2018, 16, 47).

ljudskih i manjinskih prava, zatim na principu „jednakosti i uzajamnog poštovanja”, ali i davanja prednosti ekonomskim i socijalnim pravima u odnosu na građanska i politička prava na kojima insistira Evropska unija. Prema kineskom pristupu, prednost se daje ekonomskom razvoju društva kao celine, njegovom prosperitetu i stabilnosti, što je odgovornost i obaveza države, a ne individualnim ljudskim pravima, političkim i građanskim pravima, koja se bez pomenutog razvoja društva ni ne mogu ostvariti. Istorijski posmatrano strategija Kine na međunarodnom nivou po pitanju kritike stanja ljudskih prava se kretala od defanzivnog stava i blokiranja internacionalizacije problema, do proaktivnog pristupa sa naporima da se kroz formiranje bloka država istomišljenika norme i diskurs ljudskih prava na međunarodnom nivou usaglasel delom i sa kineskim gledištima.

Kako brojne analize i studije pokazuju kada govorimo o ulozi političkih vrednosti (demokratiji, vladavini prava, ljudskim pravima), uočavaju se različiti obrasci ponašanja evropskih država u odnosu na Kinu, od onih koje aktivno nastoje da se ovi principi promovišu, preko onih koje se ponašaju pragmatičnije i često ova pitanja prebacuju na nadnacionalni nivo, do onih koje su nečujne kada je reč o ljudskim pravima u Kini, ili u određenim situacijama blokiraju konsenzus Unije po ovim pitanjima (Rühlig, Jerdén, et al. 2018; Stanzel 2017; Forsby 2018). Sve veće interesovanje šire međunarodne zajednice za dešavanja u Sindangu, naročito posle 2017. godine kada se sve više ukazuje na postojanje kampova za internaciju, prisilnu sterilizaciju i prisilni rad na koji se primoravaju pripadnici ujgurske etničke grupe, pokreće i pitanja odnosa Evropske unije i država članica prema ovim navodima, kao i pitanja da li se uočeni obrasci ponašanja država članica uočavaju i u ovom slučaju. Zaključujemo da se i sada manifestuje sličan model ponašanja EU i pojedinih država članica kao i kod drugih pitanja u vezi sa ljudskim pravima u Kini. Pre svega, uočljivo je da su pojedinačno institucije Unije, posebno Evropski parlament, glasnjiji kada se kritikuje položaj Ujgura i zahtevaju konkretne mere pritisaka na vlasti u Pekingu, dok pojedinačno države članice Unije, slično uočenim obrascima ponašanja ranije, ili preusmeravaju ovaj problem na nadnacionalni i multilateralni nivo ili se ne oglašavaju u pokušaju da nađu pravu meru između normativnih principa i stavova Unije kojoj pripadaju i partikularnih ekonomskih interesa ne ugrožavajući tako dobar bilateralni odnos sa Kinom. U zajedničkim aktivnostima država članica na osudi stanja ljudskih prava Ujgura u UN, uočava se izostanak upravo onih država koje imaju dobru ekonomsku i političku saradnju sa Kinom i značajan stepen kineskih zajmova i investicija, kao što su one u okviru formata saradnje sa Kinom „17+1”, ili kao npr. Italija i Portugalija koje su se priključile Inicijativi „Pojas i put”. Kao i u drugim slučajevima i u konkretnom slučaju Sindanga, kineski pristup primarno podrazumeva aktivnosti na stopiranju internacionalizacije ovog pitanja, koje se određuje kao unutrašnje. Ukoliko do

internacionalizacije dođe, strategija Kine je takva da se diplomatskim angažmanom i upotrebom instrumenata spoljne politike što veći broj drugih država uveri da se ovaj problem na međunarodnom nivou sagledava kao problem separatizma, terorizma i verskog ekstremizma sa kojim se Kina suočava.

Bibliografija

- Baker, Philip. 2002. "Human Rights, Europe and the People's Republic of China". *The China Quarterly* 169 (Special Issue): 45–63.
- Baptista, Eduardo. 2021. "China sees leverage as Portugal takes presidency of Europea Council". *South China Morning Post*, February 14. <https://www.scmp.com/news/china/politics/article/3121495/china-sees-leverage-portugal-takes-presidency-european-council>.
- Benner, Thorsten, Gaspers Jan, Mareike Ohlberg, Lucrezia Poggetti, and Kristin Shikupfer. 2018. *Authoritarian Advance: Responding to China's Growing Political Influence in Europe*. Berlin: Global Public Policy Institute (GPPi), Mercator Institute for China Studies (MERICS).
- Brooks, Sarah M. 2019. "Will the Future of Human Rights Be 'Made in China'?". In: *Dog Days: Made in China Yearbook 2018*, edited by Ivan Franceschini, Nicholas Loubere, Kevin Lin, Elisa Nesossi, Andrea E. Pia and Christian Sorace, 170–175. Canberra: ANU Press.
- CGTN. 2020. "China urges Germany to respect basic facts in China's human rights issue", September 10. <https://news.cgtn.com/news/2020-09-10/China-urges-Germany-to-respect-facts-in-China-s-human-rights-issue-TFjqVjMBAA/index.html>.
- Chemali, Hagar Hajjar. 2020. "The European Magnitsky Law – A milestone with a lot of potential". *Atlantic Council*, December 10. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/the-european-magnitsky-law-a-milestone-with-a-lot-of-potential/>.
- Chen, Titus C, and Chiahao Hsu. 2020. "China's human rights foreign policy in the Xi Jinping era: Normative revisionism shrouded in discursive moderation". *The British Journal of Politics and International Relations* Special Issue: 1–20. DOI:10.1177/1369148120957611.
- Chen, Yu-Jie. 2019. "China's Challenge To The International Human Rights Regime". *NYU Journal of International Law and Politics* 51: 1179–1222.

- Chestnut Greitens, Sheena, Myunghee Lee, and Emir Yazici. 2019/2020. "Counterterrorism and Preventive Repression: China's Changing Strategy in Xinjiang". *International Security* 44 (3): 9–47.
- China Daily*. 2019. "Foreign diplomats visit Xinjiang". March 12. <http://www.chinadaily.com.cn/a/201903/12/WS5c872884a3106c65c34ee287.html>.
- Corder, Mike. 2020. "Dutch minister discusses rights with Chinese counterpart". *ABC News*, August 27. <https://abcnews.go.com/International/wireStory/dutch-foreign-minister-meets-chinese-counterpart-72626380>.
- Di Donato, Giulia. 2020. "China's Approach to the Belt and Road Initiative and Europe's Response". *Istituto per gli Studi di Politica Internazionale*, May 8. <https://www.ispionline.it/it/pubblicazione/chinas-approach-belt-and-road-initiative-and-europes-response-25980>.
- EEAS [European External Action Service]. 2018. "Speech on behalf of the High Representative/Vice-President Federica Mogherini at the European Parliament urgency debate on 'Mass arbitrary detention of Uyghurs and Kazakhs in the Xinjiang Uyghur Autonomous Region'". https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/51670/speech-behalf-high-representativevice-president-federica-mogherini-european-parliament-urgency_en.
- EEAS [European External Action Service]. 2019. "The European Union and China held their 37th Human Rights Dialogue". https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/60545/european-union-and-china-held-their-37th-human-rights-dialogue_en.
- Esteban, Mario. 2015. "Spain-China relations: Friends but not partners". In: *Mapping Europe China Relations: A Bottom Up Approach*, edited by Mikko Huotari, Miguel Otero-Iglesias, John Seaman and Ekman Alice, 73–78. Berlin: Mercator Institute for China Studies.
- European Commission. 2019. EU–China Strategic Outlook: Commission and HR/VP contribution to the European Council. March 12. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/communication-eu-china-a-strategic-outlook_hr.pdf.
- European Commission. 2020. "EU and China reach agreement in principle on investment". Press release. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_2541.
- European Parliament. 2019. "Situation of the Uyghur in China (China-cables) (debate)". https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-9-2019-12-18-ITM-019_EN.html.
- European Parliament. 2020. European Parliament resolution of 17 December 2020 on forced labour and the situation of the Uyghurs in the Xinjiang Uyghur

- Autonomous Region (2020/2913(RSP)). https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0375_EN.html.
- FFO [Federal Foreign Office]. 2020. "Human Rights Commissioner Kofler on the occasion of the German-Chinese Human Rights Dialogue". <https://www.auswaertiges-amt.de/en/newsroom/news/kofler-german-chinese-human-rights-dialogue/2382486>.
- Forsby, Andreas Bøje. 2018. "A 'Critical' Dialogue? Taking Stock of Europe's Human Rights Dialogue with China". *EuropeNow* (18): 1–8. <https://www.europe-nowjournal.org/2018/06/04/a-critical-dialogue-taking-stock-of-europes-human-rights-dialogue-with-china/>.
- Freeman, Duncan, and Gustaaf Geeraerts. 2011. "Europe, China, and Expectations for Human Rights". *The Chinese Journal of International Politics* 4 (2): 1–25. DOI:10.1093/cjip/por006.
- Geeraerts, Gustaaf. 2016. "China, the EU and Global Governance in Human Rights". In: *China, the European Union, and the International Politics of Global Governance*, edited by Wang Jianwei and Song Weiqing, 213–232. Houndmills: Palgrave.
- Hellendorf, Bruno. 2018. "Belgium's multilayered China policy: A case of principled pragmatism?" In: *Political values in Europe China relations. A Report by the European Think-tank Network on China (ETNC)*, edited by Tim N Rühlig, Björn Jerdén, Seamanvan John, Frans-Paul der Putten, Miguel Otero-Iglesias and Alice Ekman, 23–26. Stockholm: The Swedish Institute of International Affairs (UI).
- Huotari, Mikko, Miguel Otero-Iglesias, John Seaman, and Alice Ekman. 2015. *Mapping Europe China Relations: A Bottom Up Approach*. A Report by the European Think-tank Network on China (ETNC), Berlin: Mercator Institute For China Studies.
- Jakučionis, Saulius. 2019. "Europe split on China–Lithuania joins 15 EU states condemning Beijing's treatment of Uighurs". *LRT*, July 22. <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1080713/europe-split-on-china-lithuania-joins-15-eu-states-condemning-beijing-s-treatment-of-uighurs>.
- Kinzelbach, Katrin. 2015. *The EU's Human Rights Dialogue with China: Quiet Diplomacy and its Limits*. New York: Routledge.
- Kinzelbach, Katrin. 2012. "Will China's Rise Lead To A New Normative Order? An Analysis of China's Statements on Human Rights at the United Nations (2000–2010)". *Netherlands Quarterly of Human Rights* 30 (3): 299–332.
- Kinzelbach, Katrin, and Hatla Thelle. 2011. "Talking Human Rights to China: An Assessment of the EU's Approach". *The China Quarterly* 205: 60–79.

- Le Corre, Philippe. 2018. "China's Rise as a Geoeconomic Influencer: Four European Case Studies". Working Paper, Washington DC: Carnegie Endowment for International Peace.
- Lo, Kinling. 2019. "EU rejects China's offer of Xinjiang tour, but says it's open to one later". *South China Morning Post*, March 25. <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3003217/eu-rejects-chinas-offer-xinjiang-tour-says-its-open-one-later>.
- Maizland, Lindsay. 2021. "China's Repression of Uighurs in Xinjiang". *Council on Foreign Relations*. January 19. <https://www.cfr.org/backgroundunder/chinas-repression-uighurs-xinjiang>.
- Marques, David. 2019. "The EU, China, and human rights in Xinjiang: Time for a new approach". *European Council on Foreign Relations*, April 2. https://ecfr.eu/article/commentary_the_eu_china_and_human_rights_in_xinjiang_time_for_a_new_approach/.
- Mauil, Hanns W. 2017. "The politics of the EU: China's relationship with Europe". *Asian Journal of Comparative Politics* 2 (1): 55–69.
- Men, Jing. 2011. "Between Human Rights and Sovereignty – An Examination of EU-China Political Relations". *European Law Journal* 17 (4): 534–550.
- MFA [Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China]. 2019a. "Foreign Ministry Spokesperson Geng Shuang's Regular Press Conference". https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/xwfw_665399/s2510_665401/t1706495.shtml.
- MFA [Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China]. 2019b. "China and the European Union (EU) Hold the 37th Human Rights Dialogue". https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjbxw/t1652048.shtml.
- MFA [Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China]. 2020a. "What's False and What's True on China-related Human Rights Matters". https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1794581.shtml
- MFA [Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China]. 2020b. "Foreign Ministry Spokesperson Geng Shuang's Regular Press Conference". https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/xwfw_665399/s2510_665401/t1762834.shtml.
- NBSC [National Bureau of Statistics of China]. 2019. "China Statistical Yearbook". <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2019/indexeh.htm>.
- Nebehay, Stephanie. 2018. "U.N. rights chief Bachelet takes on China, other powers in first speech". *Reuters*, September 10. <https://www.reuters.com/article/us->

- un-rights/rights-chief-bachelet-takes-on-china-other-powers-in-first-speech-idUSKCN1LQ0QI.
- OHCHR [The Office of the High Commissioner for Human Rights]. 2018. “Committee on the Elimination of Racial Discrimination reviews the report of China”. <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=23452&LangID=E>.
- Piccone, Ted. 2018. *China's Long Game On Human Rights At The United Nations*. Washington, DC: The Brookings Institution.
- Putz, Catherine. 2019. “Which Countries Are For or Against China’s Xinjiang Policies?” *The Diplomat*, July 15. <https://thediplomat.com/2019/07/which-countries-are-for-or-against-chinas-xinjiang-policies/>.
- Renouard, Joe. 2020. “Sino-Western relations, political values, and the Human Rights Council”. *Journal of Transatlantic Studies* 18: 80–102. DOI:10.1057/s42738-019-00035-9.
- Ridgwell, Henry. 2020. “China Rejects Human Rights Criticism as EU Seeks Trade Rebalance”. *VOA News*, September 15. <https://www.voanews.com/east-asia-pacific/voa-news-china/china-rejects-human-rights-criticism-eu-seeks-trade-rebalance>.
- Rühlig, Tim N. 2018. “Political values in EU-China relations: Towards a ‘principled’ or a ‘pragmatic’ approach?” In: *Political values in Europe China relations*. A Report by the European Think-tank Network on China (ETNC), edited by Tim N Rühlig, Björn Jerdén, Seamanvan John, Frans-Paul der Putten, Miguel Otero-Iglesias and Alice Ekman, 91–95. Stockholm: The Swedish Institute of International Affairs (UI).
- Rühlig, Tim N, Björn Jerdén, Seamanvan John, Frans-Paul der Putten, Miguel Otero-Iglesias, and Alice Ekman. 2018. “Introduction: Political values in Europe-China relations”. In: *Political values in Europe China relations*. A Report by the European Think-tank Network on China (ETNC), edited by Tim N Rühlig, Björn Jerdén, Seamanvan John, Frans-Paul der Putten, Miguel Otero-Iglesias and Alice Ekman, 15–17. Stockholm: The Swedish Institute of International Affairs (UI).
- Sceats, Sonya, and Shaun Breslin. 2012. *China and the International Human Rights System*. London: Chatham House.
- Schiavenza, Matt. 2020. “Why Aren’t More Countries Confronting China over Xinjiang?” *ChinaFile*, January 14. <https://www.chinafile.com/reporting-opinion/viewpoint/why-arent-more-countries-confronting-china-over-xinjiang>.
- [SCIO] The State Council Information Office of the People’s Republic of China. 2018a. “Cultural Protection and Development in Xinjiang”. White Paper.

- http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2018/11/15/content_281476391524846.htm.
- [SCIO] The State Council Information Office of the People's Republic of China. 2018b. "The Fight Against Terrorism and Extremism and Human Rights Protection in Xinjiang". White Paper. http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2019/03/18/content_281476567813306.htm.
- [SCIO] The State Council Information Office of the People's Republic of China. 2019. "Seeking Happiness for People: 70 Years of Progress on Human Rights in China". White Paper. http://english.www.gov.cn/archive/whitepaper/201909/22/content_WS5d87752fc6d0bcf8c4c13d32.html.
- Shen, Wenwen. 2013. "EU–China Relations on Human Rights in Competing Paradigms: Continuity and Change". In: *The Palgrave Handbook of EU–Asia Relations*, edited by Thomas Christiansen, Emil Kirchner and Philomena Murray, 165–180. Houndmills, New York: Palgrave Macmillan.
- Shichor, Yitzhak. 2013. "Nuisance Value: Uyghur Activism in Germany and Beijing–Berlin Relations". *Journal of Contemporary China* 22 (82): 612–629.
- Smith, Karen E. 2015. "The EU as a Diplomatic Actor in the Field of Human Rights". In: *The European Union as a Diplomatic Actor*, edited by Joachim A Koops and Gjovalin Macaj, 155–177. Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Stanzel, Angela. 2017. "A common EU China policy: The divided, the ruled, and the united". In: *Exploring EU Coalitions*, edited by Josef Janning, Christel Zunneberg and Christoph Klavehn, 36–41. London: The European Council on Foreign Relations.
- Taylor, Max Roger. 2020. "Inside the EU–China Human Rights Dialogue: Assessing the practical delivery of the EU's normative power in a hostile environment". *Journal of European Integration*: 1–16. DOI: 10.1080/07036337.2020.1854245.
- Tiezzi, Shannon. 2021. "China-EU Investment Deal Sparks Backlash Over Rights Concerns". *The Diplomat*, January 13. <https://thediplomat.com/2021/01/china-eu-investment-deal-sparks-backlash-over-rights-concerns/>.
- Tiezzi, Shannon. 2019. "Rival Camps Clash Over Xinjiang at UN Committee Session". *The Diplomat*, October 31. <https://thediplomat.com/2019/10/rival-camps-clash-over-xinjiang-at-un-committee-session/>.
- Trailović, Dragan. 2019. "Diaspora Political Mobilization – The Cases Of Albanian And Uyghur Diaspora Transnational Activism". *The Review of International Affairs* LXX (1174): 36–51.
- Trailović, Dragan. 2018. "Economic Development and Ethnic Conflicts: Evidence from Xinjiang, PR China". *Asian Issues* 4 (1): 63–71.

- USMUN [United States Mission to the United Nations] 2020. "Joint Statement on the Human Rights Situation in Xinjiang and the Recent Developments in Hong Kong, Delivered by Germany on Behalf of 39 Countries". <https://usun.usmission.gov/joint-statement-on-the-human-rights-situation-in-xinjiang-and-the-recent-developments-in-hong-kong-delivered-by-germany-on-behalf-of-39-countries/>.
- USMUN [United States Mission to the United Nations]. 2019. "Joint Statement, Delivered by UK Rep to UN, on Xinjiang at the Third Committee Dialogue of the Committee for the Elimination of Racial Discrimination". <https://usun.usmission.gov/joint-statement-delivered-by-uk-rep-to-un-on-xinjiang-at-the-third-committee-dialogue-of-the-committee-for-the-elimination-of-racial-discrimination/>.
- Van der Putten, Frans-Paul. 2015. "Netherlands-China relations: Aiming for openness and pragmatism". In: *Mapping Europe China Relations: A Bottom Up Approach*, edited by Mikko Huotari, Miguel Otero-Iglesias, John Seaman and Alice Ekman, 51–55. Berlin: Mercator Institute For China Studies.
- Wang, Robert. 2021. "US and EU Perspectives and Responses to China's Strategic Challenge". In: *A New Beginning or More of the Same?*, edited by Michael Reilly and Chun-Yi Lee, 69–99. Singapore: Palgrave Macmillan.
- Xinhua*. 2021. "Xi Focus-Quotable Quotes: Xi Jinping on human rights". March 3. http://www.xinhuanet.com/english/2021-03/03/c_139780991.htm
- Zhang, Yongjin, and Barry Buzan. 2020. "China and the Global Reach of Human Rights". *The China Quarterly* 241: 169–190.
- Вукасовић, Дејана. 2019. „Источно партнерство: домети и ограничења”. 64 (2): 13–47.
- Траиловић, Драган. 2019. . Докторска дисертација, Факултет политичких наука, Универзитет у Београду. <https://fedorabg.bg.ac.rs/fedora/get/o:20813/bdef:Content/get>
- 24France. 2019. "China slams EU parliament over Uighur sanctions resolution". December 20. <https://www.france24.com/en/20191220-china-slams-eu-parliament-over-uighur-sanctions-resolution>.

Dragan TRAILOVIĆ

**THE EUROPEAN UNION'S POLICY ON HUMAN RIGHTS
AND CHINESE SOVEREIGNISM:
THE CASE OF XINJIANG**

Abstract: The article explores the European Union's approach to human rights issues in China through the processes of bilateral and multilateral dialogue on human rights between the EU and the People's Republic of China, on the one hand. On the other hand, the paper deals with the analysis of the EU's human rights policy in the specific case of the Xinjiang Uyghur Autonomous Region, which is examined through normative and political activities of the EU, its institutions and individual member states. Besides, the paper examines China's response to the European Union's human rights approaches, in general, but also when it comes to the specific case of UAR Xinjiang. This is done through a review of China's discourse and behaviour within the EU–China Human Rights Dialogue framework, but also at the UN level and within the framework of bilateral relations with individual member states. The paper aims to show whether and how the characteristics of the EU's general approach to human rights in China are reflected in the individual case of Xinjiang. Particular attention shall be given to the differentiation of member states in terms of their approach to human rights issues in China, which is conditioned by the discrepancy between their political values, normative interests and ideational factors, on the one hand, and material factors and economic interests, on the other. Also, the paper aims to show the important features of the different views of the European Union and the Chinese state on the very role of Human Rights Dialogue, as well as their different understandings of the concept of human rights itself. The study concluded that the characteristics of the Union's general approach to human rights in China, as well as the different perceptions of human rights issues between China and the EU, were manifested in the same way in the case of UAR Xinjiang.

Keywords: human rights, ethnic minority rights, European Union, China, Xinjiang, Uyghurs.